

דברי כפי הנשיא אהרן בלך בטקס הפריזה מלבי

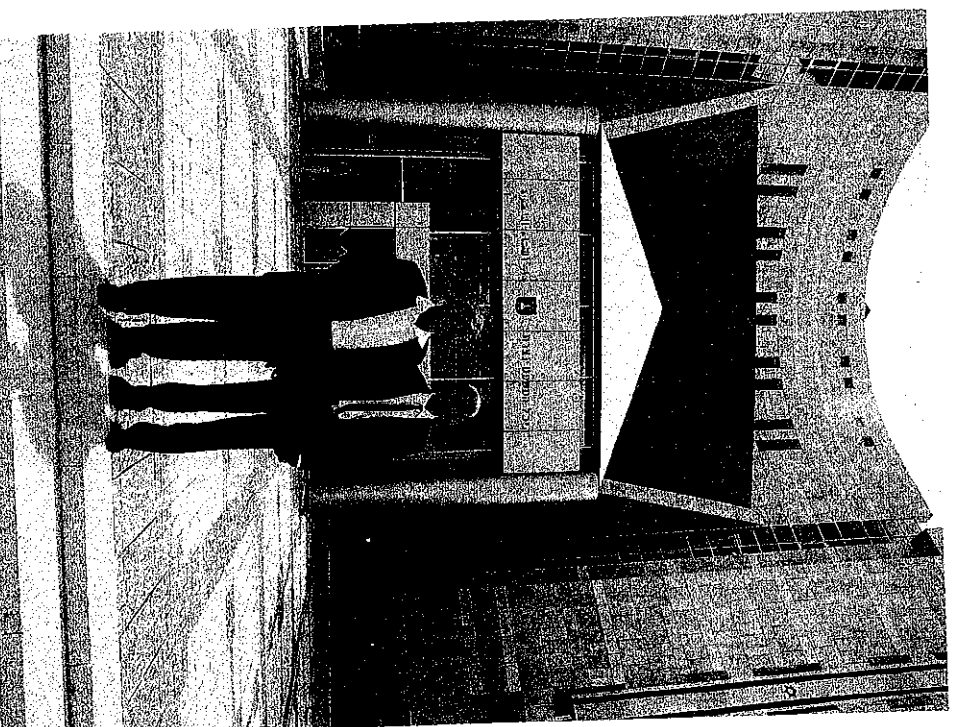
השופט אליעזר גולדברג

1 בתמוז תשנ"ח - 30 ביוני 1998

שלשים וארבע שנים שימש אחיני, אליעזר גולדברג, בשיפוט. הוא אחד מהוותיקים שבישופטי ישראל. הוא צמח מתוך השיפטה, ועבר את כל מסלוליה: שופט תעבורה, שופט בית משפט עירוני - כפי שהוא כונה אז; שופט בית משפט השלום, שופט בית המשפט המחוזי, סגן נשיא של בית המשפט המחוזי, שופט בפועל בבית המשפט העליון, ובארבע-עשרה השנים האחרונות - שופט בית המשפט העליון. כאחדים מאיחתי, הוא שימש כחבר בוועדת הקיירה - היא ועדת הקיירה לעניין הרצח במערת המכפלה - וכיושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית. בכל תפקידי גילה השופט גולדברג חתומה וחריצות. גם אחרי שלשים וארבע שנות שיפוט - כל מקרה המגיע לטפלו נתפס על ידו כעולם בפני עצמו, ואליעזר משקיע בו את מלוא כוחותיו. אליעזר עובד קשה. משעות הבוקר המוקדמות ועד לשעות הערב המאוחרות. תמיד ליד שולחן העבודה. תמיד מעניין בפרוטוקולים ועוסק במתיבת פסקי דין. אכן, לכולנו שימש אליעזר מופת של שופט - באורך חייו ובצניעותו, ביושרו ובדבוקתו בטוהר השיפוט. כשהיו לנו ספקות, אם פעלה מסויימת ראויה היא לשופט, היינו נמצים בו. למען האמת, רגענו מראש מה תהיה תשובתו: תשובה שיש בה ערכיות; תשובה שיש בה פורטנטיות; תשובה שיש בה שמירה קפדנית על עצמאות השופט ואי מעורבותו בפניינים שאינם מענייני השיפוט.

השופט גולדברג כתב אלפי פסקי דין. הם משתתפים על כל תחומי המשפט. נסיונו הרב בשיפוט בערכאה הראשונה העניק לו יתרון על רבים מאיחתי, כמוני, שלא התנסו בשיפטה בערכאה הדיונית. רבה תרומתו במשפט האזרחי. דיני שיתוף נכסים וניירות ע"ד, דיני עובד והעדרת אזרחות, דיני חוזים ודיני במקאות - בכל אלה וברבים אחרים כתב, והעמיד חלכה על מכונו.

רבה תרומתו למשפט הפלילי. תמיד ראינו אותו כאחד המומחים שלנו בתחום זה. מומחיות זו הובטאה בידע מעמיק של הדין, באופקים רחבים של מדיניות הדין; בכשר ניתוח של עובדות ונורמות; ובאיזון עדין בין טאטם לחברת. ידעו, בהקשר זה, פסקי דיני המרכזי בשאלת פסלותו של חדארת. השופט גולדברג ביקש למצוא איזון ראוי בין האינטרסים המנוגדים - כבוד התחקר ומינעת ברוטליות משטרותית מזה והיפוש האמת ושלים הציבור מזה. מסאן המבחין אותו קבע, לפיו אם

הנשיא אהרן בלך ונשיא בית המשפט המחוזי בצפת, השופט יהודה אברמוביץ, בחזית היכל המשפט החדש בצפת, עם תוכניתו, בראשית חודש מאי 1999.

המשך התעניינותו של השופט גולדברג בתורת הענישה באה לידי ביטוי בדו"ח נוסף אשר כתב ב- 1997 כראש הוועדה לבחינת דרכי ההגנה של שיקול הדעת השפיטי בנויות הדיון. דעת הרוב - היא גם דעתו של השופט גולדברג - קבעה שיש לקבוע עקרונות בסיסיים להפעלת שיקול הדעת השפיטי. ראוי הוא לקבוע את המטרה הדומיננטית בענישה, אפוא ניתן לסטות ממטרה זו, ואת השיקולים המנחים את השופט בבחינת סוג העונש ומידתו. יש לדחוף ולכוון את שיקול הדעת של השופט במתח שבין השיזיון ובין האינדיקאציה בענישה. אין צורך, בנוסף לקביעת עונש מרבי, בהוראות המגבילות את השופט בכימות העונש. שיקול הדעת במסגרת העקרונות, נותר, על פי גישה זו, בדי השופט.

רבים מפסקי הדיון שכתב השופט גולדברג עסקו במשפט החוקתי והפנימי. אף כאן התבלט כנשר הניתוח ובמקורות המחשבה; אף כאן ביטא את האיזון העדין בין פרט לכלל; בין זכויות האדם לבין צרכי החברה; אף כאן הכלי את גישות העקרוניות, המבססת עצמה על תפיסות יסוד וערכי יסוד, והמרחיקה עצמה מרוחות שעה חולפות. תרומת הרבה למשפט הצבורי התבטאה הן בדברים שכתב - והם רבים ומגוונים - והן בדברים שאמר בשיח השופטים, ואשר מצאו ביטוי בפסקי הדיון של חבריו להרכב. הוא היה מראשוני המבססים את דיני המשפט בדיון המקובלים עלינו; הוא היה ממניחי היסוד לפיתוח הסבירות כאמת מידה מרכזית לפעולות המינהל בצבור, הוא היה ממעצבי הקרטוריונים למקוח שיפוטי על פעולות הכנסת. מה אמר ומאז אדבר - הוא היה שופט כלבבי. הרשו נא לי לטען כמה מדוברי. לענין דיון העוסק בפליליקה, כתב:

"משנתמנה רב בישראל לדין על פי חוק הדיינים, הריהו נשא שני כתר: כתר הרבנות וכתר הדיינות. מורה הוראה בענייני דת והנהגה רוחני - בכתרו האחד, בתנית יורדעתו את חוקי האלוקים ואת תורותיו ופוסק בין אנשי ובין רעותו - בכתרו האחר. ולא על המדרג התפקודים באני לעמוד אלא על הכתה שבמהות, שיעקר כוחה של הרבנות בסמכותה המוסרית ועל מי ששא ילדשו באלוקים' ואילו סמכותם של הדיינים בשנים על סדן לא ברצונם של המתדיינים היא תלויה, אלא נכפית היא במסגרת המערכת השיפוטית שקבע לה המחוקק. בתחום זה ממלאים הדיינים את התפקיד של יושפי את העם על שלל דעותיו והשקפותיו. הכתה זו בין שני המפקדים היא שמצביה סייג למעורבות הפוליטית של הדיון. דיון לכמות שופט, למערכ עצמו כחיים הפוליטיים, לא רק שהוא פוגע בדימוי של מערכת השיפוט בעיני

הרואה הנתקן נתקבלה תוך שימוש "באמצעים" הפוגעים בצלמו של הנתקן - ההודאה פסולה, תהא מידת האמת שבה אשר תהא. אם לעומת זאת, האמצעי הפסול לא פגע בצלם הנתקן, ולא היווה דרך תקירה ברטלית ובלתי אנושית, ניתן לקבלה אם היא ביטוי לרצונו החופשי של הנתקן. דומה שמא פסק דין זה הסרדה ההודאה את השופט גולדברג. ביטוי להשקפתו נתן בדיון וחשבון חשוב של ועדה אשר בראשה עמד. היתה זו הוועדה לענין הרשעה על סמך הודאה בלבד ולענין העילות למשפט חוזר. דו"ח הוועדה הוגש לשר המשפטים ב - 1994. בדו"ח הוועדה כתב השופט גולדברג:

"את התמישה כי חודיית נאשם בתקורתו היא 'מלכת הראיות', יש לקבל עם קב תומכיו, והתנה כי אין אדם משים עצמו רשע, במשמעות כי אין אדם מפליל עצמו ללא עורר ככפ, איננה יכולה להתקבל כהנחה משפטית".

ברמשך הציעה הוועדה הצעות שונות לחיזוק אמינותה של ההודאה. חלק זה בדיון וחשבון הוועדה טרם אוסץ על ידי הכנסת. לעומת זאת, המלצות הוועדה בענין המשפט החוזר עברו את שלבי החקיקה, והעילות למשפט חוזר הורחבו. כך, למשל, המליצה הוועדה על הכללתה של עילה כללית למשפט חוזר, לפיה ניתן להעניק משפט חוזר אם -

"נתעורר חשש של פגוש כי בהרשעת הנדון יש משום עיוות דיון".

הכנסת אימצה המלצה זו.

מקום נכבד בפסיקתו של השופט גולדברג בתחום הפלילי הוקדש למדיניות הענישה. הוא הדגיש כ"י:

"המגמה לפורד את שלטון הכוח ולבצר את שלטון החוק מחייבת הטלת עונשים שירדעו את יחידו הצבור... מעשיתית דין לעצמים".

עם זאת, לא ראה בשיקול החרתעה שיקול יחיד. לציוד הדגיש את שיקול הגמול השיקום הוא כתב:

"במסגרת שיקול הגמול לא נפקדים מידת חסבל האישי של העברין והנסיבות שהוביא אותו לבצע את העבירה. התנחות לחיוב - כלי להצדיק - מעשים אלה נזכרת ככל שעדשה סאת ה"יסורים".

השפוטית ובאמון הציבור בשופטיו, או מסתכנים במקרה זה בחשיפה לעונש ציבורי אשר תביא לתוצאה הפכה מנו שראוי בה, כשכל כוחו של בית המשפט באמון הציבור ב... .

האופק והרסיון העצמי המדירכים אותו תמיר, מקבלים משנה תוקף במקרה זה, כדי להסיר כל אבק ספק כי לא על עצמנו כאנו לבקש, רק כא-התערבותנו בהסכם כזה מעבירים את המסד הברור והחד-משמעי כי ענייני של בית משפט זה אין הוא בקרב על השליטה, אלא בהשלטת עליונות המשפט וכבספתן של כל רשויות המדינה למשפטיו.

על מסקנתו זו חלקתי. גם בעניינים אחרים היו בינינו מחלוקות. כשם שהיו לעתים מחלוקות בין השופט גולדברג לבין שופטים אחרים של בית משפט זה. מחלוקות אלה הן מקור כוחו. נאבקים את זה עם זה על העיונותיו. אך, משאלה התבטאו, מכבדים את זה את זה חרף השינוי בהשקפותיו. אכן, הנהו גוף פלורליסטי, בו עושה כל אחד מאיתנו ככל יכולתו לשקף את תפיסות העוסק של החברה הישראלית.

בפרשה אחרת, נדונה השאלה אם שר רשאי להמשיך בכוחותיו לאחר שכתב אישום בענייני - המאשימו בפניירות המורות - הוגש לכנסת לעניין נטילת החסינות. השופט גולדברג עמד על ההיבט הפוליטי, לפיו הבקורות על המשך הכוחות נתון למסגרות הפוליטיות, והוא מוסיף:

"אכן, אין לכחוד כי קיים היבט פוליטי כסוגה שאנו זניים בה. אולם, מאדד ניסא, אין לראות היבט זה כמנתק מן המינוח הציבורי. סבורני כי בהתנגשות זו שבין שני ההיבטים אין בדיע לומר כי התורמה שבמינהל הציבורי, אותה קפצנו כחלה על עובד ציבור... לא תתחל כלל, אך ורק משום שנשא המשדה הוא שר או סגן שר. תוצאה כזאת יש בה לא רק יומסר כפול אלא גם החלוקה של נורמות משפטיות כפולות ומעמדות: האחת, אשר חלה על עובד מן השורה, והאחרת על פוליטיקאי הממלא תפקיד, תיד פיעשה בעקרון השיחיון בפני החוקי".

השופט גולדברג היה אחד מחברי החרכ - בראשות הנשיא (בדימוס) שמגר - בעניין בני המזרחי. הוא הוציג בספק דיני כי:

הציבור כמערכת בלתי חלוקה, אלא שהוא גם פוגע בעקרון היסוד של הפרדת רשויות בין הרשות השופטת לרשות המלכודת.

לעניין הסכמים פוליטיים בדבר ותורו על תביעות כספיות, כתב:
"הסעיף בהסכם שיש בו ויתור על תביעות כספיות, אינו יכול לעמוד, כשאין בין ובין תשלום כסף ממש ולא כלום. דאוי הוא שסעיף זה שבהסכם ינוטל, ובכך נרחק מהסכם פוליטי בו הכסף יענה את הקול".

ובפרשה אחרת נדונה שאלת החוקיות של הסכם קואליציוני, לפיו כל פסק דין של בית המשפט העליון אשר יבוא לשינוי הסטטוס קוו בענייני דת ומדינה ימצא את "התקנות" בדרך של חקיקה. ואלה דבריו של השופט גולדברג על הסכם זה:

"אין לראות את חותמי ההסכם הקואליציוני הנדון אלא כמי שלקו בלקוי מאוררת, שעה שבאו לבדם באיזון שבין הרשויות. דעתם שלם בודאוי אינה משקפת את דעת רוב רובו של הציבור כי בית המשפט העליון הוא המשוער המרכזי בשמירת שלטון ביזור שיכול להיות לאור בריו עם השלטון, והגורם המרכזי בשמירת שלטון חזק וזכויות האזרח... השעפים בהסכם שמדובר בהם אינם מתיישבים עם הנורמות המקובלות עליו, מן המשפט הציבורי, של מדינה מתוקנת... העולה מדבריו, כי לכאורה דינו של סעיף 3 להסכם זה, על פי הכללים שהצגו בספיקותנו, להיבטל מן העולם, בהיותו נוגד את תקנת הציבור".

וכך אמנם פסקתי - יחד עם השופט אור - באותה פרשה. אך חברי סגור אחרת, תוך שתעלה רעיון מקורי ומעניין. וכך הוא כותב:

"יאלה שההסכם שאנו דנים בו הוא יחיד ומיוחד תשונה מכל ההסכמים הפוליטיים שדנו בהם עד כה. ענייניו של הסכם זה נטעו ישירות בבית המשפט העליון, במעמד ובתפקידו. במילים אחרות, עליו להחליט בנושא שבו אנו, לכאורה, בעלי עניין. מכאן החשב כי בקבלת עתירה זו עלול בית המשפט להיראות כמי שתוצאתו את הקו האדום של הערבות בהסכם פוליטי, רק בשל היותו מעורב, שלא כטובתו, בהסכם עצמו. החשב בענייני הוא כי מתוך מגמה שלא לפגוע במעמד הרשות השופטת, בעצמאות

אין משובצו שכד ינתג גם המבקר אלעור גולברג אשר כשופט הוא ספוג כל כולו בכללי היסוד של המשפט המינהלי, והקוונטיטטיביה שלנו היא חלק מהקוונטיטטיביה הנפשית שלו. וכך נתג בודאי גם את אם בעתיד טעם בביקורת שיפוטית עליו כמבקר המדינה.

היום ערוב חברי את כס השיפוט. יודע אני כי ההחלטה בפניה נעמד לא היתה קלה לו. הרי יכר היה להמשיך עימנו עד כשלוש שנים. אחינו אלעזר יחסר לכל אחד מאיתנו. בודאי הוא יחסר לי, שהרי עשינו בארבע עשרה השנים האחרונות דרך ארוכה יחד, תוך שראינו עין בעין ברבות מהסוגיות המרכזיות שעמדו על סדר יומנו השיפוטי, ותוך שנהלנו דו-שיח בקורותי ומאופק בסוגיות המעטות בחן הלקנו. רגלי הייתי לזפק על דלתו - הקורבה לדלתי - להחליף עימו דעות על ענייני דיומא, ולבקש עצות. אך ההחלטה נפלה, ואין לי אלא לאחל לו דרך צלחה. לא קל הוא התפקיד שעליו לבצע. ראוי את אחרוננו מרים בן-פורת בשעותיה הקשות והיפות: את מברכים אותה לסיים תפקידה; היא השאירה אחריה 'נעליים גדולות'; משוכנע אני כי אין כמו השופט גולברג המסוגל להיכנס לנעליים אלה, להרחיבן ולבצע את התפקיד החשוב והאחראי של מבקר המדינה על הצד הטוב ביותר. צר לי על ששופט דוגל ערוב את בית המשפט העליון. אתחם בכך שאדם דוגל מפלגא שוב את משרת המבקר.

יחזק-יסוד השען זכויות אזם, מטיבו וממחוזו אינו חוק של חלין. חזק-יסוד המצריז על זכויות האדם נועם לשמח אפה של ההווה המבררת במדינה דמוקרטית. חזק-יסוד המצריז כי ימטרנו לזמן על כבוד האדם ומחוזו, כזי לען בתוך-יסוד את ערכה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית ושיעף זא לתוך-יסוד: כבוד האדם ומחוזו, אינו מעניק כבוד רק לאדם אלא גם למדינה. על כן, אך מוכי כי חזק כזה נתפס בעיני אחרון מן השורה' שזכויות האדם יקורות לכתוק קוונטיטטיבי, במובנו הכסיסי. גם מן הפן המשפטי שיש שני חזקי היסוד, חזק-יסוד: כבוד האדם ומחוזו וחזק-יסוד: חופש העיסוק, את הנורמה אשר נתנה את ההכרה לזכויות האדם שנקבע בהם. זכויות אלה אינן עד רק זכויות 'טבעיות'; אין הן עד תולדה רק של הכרה שיפוטית; ואין על האזרח לדללם עד על עצם הרכבה המשפטית כאחת מן הזכויות. המקור המשפטי אשר מעגן עתה את הזכויות: מעמדן כזכויות חוקיות על-חוקיות; שריון וכדוד זו או אחרת של הזכויות - וכפעל יוצא - סמכות הביקורת התומה לבית המשפט על החקיקה והשערים והחוקיים שבידו ליתן, ששיאם בתורה על נטלות החוק - כל אלה בודאי נתונים יסוד לומר כי נפל דבר בישראל במרס 1992.

חנה לבם, לשונו המאופקת, התמציתית והברורה של אחי, המתארת את התופעה שכינתתי אותה כי 'מתפצלה חוקית', אכן, אחי אלעזר הוא מאופק; אחי הוא מאוזן; אחי מוכי ברוחה של השפיטה ומבלבלתיה. אך לשונו היא בהירה; מחשבתו היא חדה ופסיקתו מבססת את שלטון החוק בישראל מברחה זו, הוא מביא עימו למשרת מבקר המדינה אליה נבחר מטען אינטלקטואלי ונורמטיבי כבד וחשוב, בו יעשה בודאי שימוש. בחקשר זה, מן הראוי יהיה להזכיר לו את הדברים שכתב לעניין סמכות הביקורת של בית המשפט הגבוה לצדק על החלטות מבקר המדינה. וכך כתב השופט אלעזר גולברג:

''אין בית משפט זה יושב כערכאת ערשור על דו'חיות של מבקר המדינה, על חוות דעת שהוא נתן לפי סעיף 21 לחוק מבקר המדינה [נוסח משולב]... אז על התצאת הביקור של נציג תלונות הציבור. מאידך גיסא, חלים גם על מבקר המדינה ונציג תלונות הציבור כללי היסוד של המשפט המינהלי, וכפעל יוצא פיקוחו השיפוטי של בית המשפט הגבוה לצדק.''